

Kära läsare!

Förra året bar med sig flera fruktbara samarbeten med andra förlag. MIX, Bonniers förlag för cross-over-litteratur (<http://www.bonnierforlagen.se/Katalog/Mix/>), publicerade två noveller ur Tis han ruddnar opp – Fler spökhistorier från Österlen som e-bok för nedladdning till datorer och läsplattor. Till julen 2011 gav man ut Midnatt råder, tyst det är i huset och till sommaren 2012 kunde man läsa Gycklaren och skökan.

En finess med e-boken är att man kan låna den via sitt bibliotek. Ett par knapptryckningar laddar ner ett gratis läsprogram med vilket man sedan kan hämta boken från sin biblioteksfilial. Gå gärna in på www.elib.se och skriv in titeln i sökrutan så följer enkla anvisningar.

Vi har även inlett ett samarbete med Mörkersdottir förlag (<http://morkersdottir.com>). Hittills har de givit ut två nyskrivna noveller, Vit natt (2012) och Röda vinbär (2013). Som ni kommer att se har vi för tillfället lämnat Österlen och skildrar ett hemsökt Sverige. Också dessa noveller finns tillgängliga som e-bok. Se gärna efter vilka titlar som erbjuds på:

http://www.bokus.com/cgi-bin/product_search.cgi?authors=M%E5ns%20Hedberg

Arbetet med att samla material till bok nummer tre i serien Spökhistorier från Österlen pågår för fullt. Orter som Löderups strandbad, Raskarum och Simrishamn utsätts för de hemskaste spökerier. En aptitretare:

Efter fruktlösa försök att få barn flyttar paret från Stockholm till Simrishamn för att läka såren. På en loppmarknad köper de ett vindspel som inte ger ifrån sig något ljud hur mycket det än blåser. En vindstilla dag börjar dock vindspelet svaja och pinnarna slå mot varandra. Paret får veta att vindspelet kan fånga upp en vind som ingen levande kan känna; en vind som förebådar död.

Vi vill tacka alla som skickat in manus till förlaget men måste tacka nej med motiveringen att all utgivning detta år kommer att ske genom andra förlag. Däremot tar vi gärna emot spökhistorier, uppslag och idéer. I väntan på tredje delen av Spökhistorier från Österlen bjuder vi på en essä om det hopplösa i att kombinera komedi och skräck.

Bästa hälsningar från Måns och Mattias Hedberg

I solen spricker trollen - om varför skräckkomedin misslyckas

”Jag tror inte på spöken; jag har träffat alltför många.”
Samuel Taylor Coleridge (1772–1834)

Vem minns inte sin barndoms mardrömmar som fick en att skrikande rusa iväg för att ta skydd under föräldrarnas täcke? När man hick-hackande försökte skildra upplevelsen i ord hörde man själv hur löjligt det lät och skämdes. Demonerna, trollen och häxorna som nyss tett sig så verkliga blev spratteldockor och masker. Ändå finns det drömmar som man fortfarande minns, sådana som varken dagsljuset eller sängvärmens kunde jaga bort. Det var skräcken inför det oförklarliga, insikten om närheten till avgrunden, det vuxna kallar metafysisk ångest. Vad som driver oss författare och förläggare och spökhistorier är minnet av detta allvar.

Fastän spök- och skräcklitteraturen har sitt ursprung i England är det i USA genren har blomstrat. Varför de flesta kommit från New England är en intressant fråga. Man brukar peka på puritanernas stränga morallagar som ledde till häxbränningarna i Salem 1692, man nämner de djupa skogarna och den ständiga fruktan för nya angrepp från de indianstammar man försökt göra till slavar. Men där **HP Lovecraft** och **Steven King** hämtar stoff ur traktens blodiga historia förlägger **Edgar Allan Poe** nästan alla sina berättelser utanför Baltimore, Boston och Providence. Liksom **Jules Verne** fascinerades han av den nya vetenskapens försök att förklara själens nattsida.

Det engelska talesättet: ”to play with a straight bat” betyder att man genomför sin uppgift med allvar och mening, utan dolda avsikter. Ändå är det just de engelska författarna som försökt kombinera skräck och komedi. **Jerome K Jerome** är mest känd för sin Wodehouseinspirerade roman *Three Men in a Boat* men har också skrivit en förtjusande bagatell som fått namnet *Told After Supper*. Ramberätteleesen skildrar en julafton hos en onkel där man efter middagen samlas runt brasan för att berätta spökhistorier. Texten förtjusar med sina eleganta formuleringar och litoteser men det blir aldrig skrämmande. De spöken som framträder förlöjligas antingen av den glöggfryntliga skaran eller reduceras till kluriga skämtare som lurar ut berättaren på landsvägen enbart iklädd nattskjorta, paraply och hatt.

Spöken skrattar aldrig, åtminstone inte vålnaden av en vuxen. Tanken på ett godmodigt spöke förefaller onaturlig. Förutsättningen för den avlidnes vilja att uppenbara sig för de efterlevande har av tradition varit för att hämnas eller på annat sätt söka upprättelse. Därför är spökhistorien i grund och botten en moralitet. Sensmoralen i varje spökhistoria blir därför densamma: var försiktig hur du behandlar din nästa. Det tydligaste exemplet är **Charles Dickens** *A Christmas Carol* där girigbuken Scrooge på julnatten besöks av tre spöken för att visa konsekvenserna av hans själviskhet.

När **Dickens** fick i uppdrag att skriva en samling spökhistorier samlade han en grupp författarkollegor som fick skriva varsin historia. Resultatet, *A Haunted House*, är högst förbryllande och man misstänker att projektet kom till av andra skäl än konstnärliga. Ändå är inte allt skoj och trams. Dickens skriver själv inledningsberättelsen och skildringen av hans arbetsvanor mynnar ut i mötet med sin faders vålnad:

No period within the four-and-twenty hours of day and night is so solemn to me, as the early morning. In the summer-time, I often rise very early, and repair to my room to do a day's work before breakfast, and I am always on those occasions deeply impressed by the stillness and solitude around me. Besides that there is something awful in the being surrounded by familiar faces asleep--in the knowledge that those who are dearest to us

and to whom we are dearest, are profoundly unconscious of us, in an impassive state, anticipative of that mysterious condition to which we are all tending--the stopped life, the broken threads of yesterday, the deserted seat, the closed book, the unfinished but abandoned occupation, all are images of Death. The tranquility of the hour is the tranquility of Death. The colour and the chill have the same association. Even a certain air that familiar household objects take upon them when they first emerge from the shadows of the night into the morning, of being newer, and as they used to be long ago, has its counterpart in the subsidence of the worn face of maturity or age, in death, into the old youthful look. (...)

Spökhistorier kräver ett förbund mellan läsare och författare: jag lovar att tro på dig om du lovar att skrämma mig. Det värsta författaren kan göra är att bryta illusionen med skämt och glam. Det är en oförlåtlig synd. Att läsa spökhistorier är nämligen en smula skamligt och görs bäst i ensamhet på kammaren. Skamkänslan uppvägs blott av författarens allvar och uppriktiga uppsåt att skrämmas. I samma ögonblick som någon sätter sig på brakarkudden rycks skägget av jultomten och barnen börjar gråta.

Ändå är det just hos så kallat seriösa författare man stöter på komiska spökhistorier. Kanske ska dessa konspiratoriska blinkningar läsas som en brasklapp: Du vet att detta är under min nivå, men jag ska visa att jag kan. De blir vad **Bertolt Brecht** kallade Verfremdungseffekt. Det är därför som en ambitiös film som *The Cabin in the Woods* faller på eget grepp; att använda samma stuga som i *The Evil Dead* visar att man inte förlitar sig på det egna stoffet utan fejt ställer ironins nödutgång på glänt.

Mycket mer skrämmande än hunsade spöken på medeltida slott (**Oscar Wildes** *The Ghost of Cantervilles*) blir de gamla sovjetiska versionerna av *Baba Yaga*. På Youtube finns ett outtömligt förråd av filmatiseringar och animationer om den gamla häxan som bor i skogen i sin stuga på kycklingben. Det finns något ohyggligt skrämmande i själva uppenbarelsen som jag inte kan definiera och som just därför blir ännu hemskare. Alla försök till definition faller platt, vilket alltid är fallet med starka känslor. När skräcken får ett namn kan vi hantera den. Den går från ångest och skräck till rädsla och fobi och får därigenom kropp och kontur som vi kan hantera.

Det är inte bara litteraturen och filmen som förmår locka ut oss på djupt vatten. *God of Thunder* från **Kiss** LP Destroyer är skriven av **Gene Simmons** och i bakgrunden till hans prat-sång hörs ett barn babbla, skratta och skrika i febrig triumf. Kontrasten mellan den ljusa rösten och den markerade rytmen frammanar bilden av en initieringsrit.

Karl Edward Wagners *Sticks* är ett annat intressant exempel. Novellen berättar hur en tecknare under en vandring i New Englands ödemark stöter på underliga föremål. Det är grenar som knutits samman i fantasifulla mönster och former och som nu dinglar från träd och buskar. I skogen stöter han på ett hus och i dess källare väntar en värre fasa. Stämningen i första delen förvaltas tyvärr inte. Andra delen knyter an till **HP Lovecrafts** Cthullu-myt på ett sätt som verkar sökt. Det är skada att författaren inte haft modet att lämna läsaren i ovisshet om vad de hopbundna kvistarna egentligen betyder.

När man slår ihop boken kan man inte göra sig fri från känslan att **Wagner** missat det viktigaste, att han omedvetet slagit in på ett blindspår och lett särskilt sig själv vilse. Någonstans i skogarna hänger de konstfullt hopbundna kvistarna kvar. De väntar på att vi ska hitta dem och inse vad de verkligen betyder. Berättelsen blir en undanmanöver, föräldern som försäkrar barnet att garderoben inte döljer några monster, men som när barnet väl sover inte vågar gå in där för att övertyga också sig själv.

Det är inte ofta filmen överträffar boken men i ett fall blev det så. Kassasuccén *The Blair Witch Project* baseras på *Sticks* men dess upphovsmän har förtroende nog för publiken att lämna slutet öppet. De erkänner att inte heller de vågar se efter vad som finns i garderoben.

I sina bästa stunder ger **Ambrose Bierces** berättelser intrycket av ett förtroende som man efteråt önskar att man sluppit dela. Noveller som *The Middle Toe of the Left Foot* och *The Death of Halpin Frayser* är så nära man kan komma att själv uppleva en hemsökelse; som läsare kan man inte värja sig mot rösten som tränger sig. Ibland går han emellertid till överdrift i sitt försök att behålla illusionen och resultatet blir att kulissen kring lägerelden rasar.

Av de som försökt sig på att kombinera skräck och komedi finns det ännu ingen som skapat ett muntert spöke, Laban och Kasper undantagna. (Att barn har måst dö för att ge sina telningar fiktiva vänner i andevärlden besvärar få föräldrar.) Monster och seriemördare kan ta sig an sin uppgift med glatt humör. Till och med zombier skrider till verket med kniv och gaffel i högsta hugg. Premissen för spökhistorien är att andevärlden är humorbefriad. Vänder du tillbaka från de döda är det inte för att återge en Bellmanhistoria du hört i dödsriket.

Vetenskapen förklarar nära-döden-upplevelser med en kroppseget morfinliknande substans som utsöndras för att skydda medvetandet mot alltför hemska upplevelser. Ljuset i tunneln, den vitklädda gestalten som kommer en till mötes, allt det kan simuleras i laboratorium. Kanske är skrattet den vakna världens motsvarighet, det vapen som faller alla troll.

Där vi pendlar mellan ytterligheterna finns det en fristad där man under ett svindlande ögonblick är fri att blott betrakta skådespelet. Har man tur kan man då få en glimt av sig själv som man verkligen är. Den som inte då förmår skratta är i sanning förlorad. Skrattet helar, botar och befriar. Det skingrar mörkret och jagar demonerna på flykten. Läsare som njuter av obehaget att skåda sin dödlighet i vitögat vill inte påminnas om att det är just en illusion, att vi står utanför tigerburen och räcker lång näsa.

Vår rädsla för ormar och höjder lär vara medfödd. Människosläktets fortlevnad har krävt att vi aktat oss för giftiga bett och rangliga spångar över raviner. Andra rädsor är svårare att härleda men det vi inte förstår fruktar vi på ett djupare plan. Döden framstår som livets största mysterium eftersom det helt inte kan vara så banalt som det verkar; utslocknandet ett västgötaklimax: Vad bidde det då? Det bidde ingenting. Skaparen kan helt enkelt inte vara så talanglös. Slutsatsen är att det måste finnas något mer.

Måns Hedberg